

De Passie in de Fransche Kunst der Middeleeuwen.

Zeker hebben de Mysterie-spelen, die onophoudelijk onder de oogen der menigte het lijden en sterven van Jezus Christus brachten er toe meegewerkt om de kunstenaars met deze beelden van droefenis en rouw gemeenzaam te maken. Maar vanwaar die smaak voor Mysterie-spelen? Waarom willen de geloovigen der XIVe eeuw hun Heer zien lijden en sterven? Waarom wordt in den loop der XVe eeuw het drama der Passie steeds langer, steeds schrikwekkender, steeds wreeder gemaakt? De kunst en het tooneel in de XVe eeuw hebben klaarblijkelijk hun oorsprong in eenzelfde gevoel. Van het eind der XIIIe eeuw af, bespeurt men in de godsdienstige litteratuur een zonderlinge wending. De gevoeligheid — tot nu toe ingehouden — stort zich uit. Waar de schrijvers der XIe en XIIe eeuw de werkelijkheid in symbolen omzetten, zich steeds bewegen in de sfeer der loutere gedachte, daar verlaten van de XIIIe eeuw af zelfs de strengste denkers het afgetrokkene, om ons Jezus' lijden te schilderen, over zijn wonden te weenen, de druppels van zijn bloed te tellen. Een ongekende teederheid ontspant de zielen. De Christenheid krijgt de gave der tranen. Vanaf de XVe eeuw wordt de Passie de groote gedachte. Boeken aan Christus' lijden gewijd, overpeinzingen, gedichten, samenspraken vernigvuldigen zich. Gedurende twee eeuwen overvloedt het medelijden de zielen. In Frankrijk en in Duitschland bezingen dichters, die elkaar onbekend zijn, elkaar dus niet nabootsen, met gelijken gloed de lans, de spijkers, de doornen der kroon, het hout des kruises, de wonden, het bloed van Christus. Honderden en honderden malen wordt het onderwerp hervat en wéér hervat.

Merkwaardig daarentegen is het gering aantal verhandelingen of sermoenen aan de Passie gewijd in de XIe, XIIe en XIIIe eeuw. Men spreekt den geloovigen liever van de Geboorte en Opstanding. Of zoo men over den dood spreekt is het niet om hen te verteederen, maar om hen te leeren. Zoo doet de herinnering aan den kruisdood den H. Anselmus geen traan storten, want op 't oogenblik, dat hij ontroering gaat gevoelen, denkt hij eraan, dat hij zich liever verheugen

moet, daar Jezus' dood hem heeft verlost. De verbeelding weigert nog zich in te denken in de bijzonderheden van Jezus' lijden. Ziehier hoe de H. Anselmus zich in de XIIIe eeuw Jezus' sterven voorstelt: „Hij buigt het hoofd daar hij ons wil kussen, hij breidt de armen uit, om ons te omhelzen, hij schijnt ons te zeggen: O, gij, die lijdt, komt tot mij!” Al de zachtheid van het oorspronkelijke christendom spreekt zich uit in deze Meditatie.

En in de XIVe eeuw? Daartoe kan men de „Openbaringen” der H. Brigitta opslaan. De Maagd zelve spreekt tot haar en verhaalt, al wat zij geleden heeft. Zij heeft haar zoon aan het kruis zien slaan en is bezwijmd: ziehier hoe zij hem terug zag, toen zij tot zichzelf kwam. „Hij was met doornen gekroond. Zijn oogen, zijn ooren, zijn baard stroomden van bloed: zijn kaak was uitgezakt, zijn mond stond open, zijn tong was bloederig. De buik was ingetrokken en raakte den rug, alsof er geen ingewanden waren.”

De geeseling en de kruisiging, de afneming van het kruis, alle episodien van het grootsche drama worden in al haar huiveringwekkende bijzonderheden overpeinsd en beschreven. En welke vormen ontvingen deze nieuwe gevoelens in de kunst? Men wordt getroffen door het groote aantal kunstwerken van de XIVe tot de XVIe eeuw, aan de Passie gewijd, op kerkraden, altaarstukken en in beelden. In de eerste plaats openbaart de figuur van den gekruisigden Christus ons de nieuwe tinten der christelijke gevoeligheid. Niets is roerender dan de silhouet van den gekruisigde. De armen zijn niet zooals vroeger uitgebreid en horizontaal: zij verheffen zich boven het hoofd en naderen het verticale. Het hoofd steunt niet meer tegen de dwarsbalk, maar hangt er onder. Men voelt dat het geheele lichaamsgewicht door de handen gedragen moet worden en deze tragische hieroglyphe, deze soort van Y is smartelijk aan te zien. Het lichaam is uitgerekt, star, onbeweeglijk, uitgemergeld, niet breder dan het kruishout. Jezus is niet — zooals in de XIIIe eeuw — blootshoofds gekruisigd, maar met de doornenkroon, vandaar dat baard en haren soms stijf van bloed zijn.

Bij het zien van deze lichamelijke verwoes-